

УДК 159.9.072.43:351.74.08

*Горелов І.Ю., викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Донецький юридичний інститут*

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОФІЛІВ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОМІРНОГО ЗАСТОСУВАННЯ НИМИ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ, СПЕЦЗАСОБІВ І ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

У статті наведено дані психологічного дослідження, проведеного з метою визначення усередненого психологічного профілю працівників міліції з високою та низькою готовністю до правомірного застосування сили, спецзасобів і вогнепальної зброї.

Ключові слова: психологічні профілі, правопорушення, правосвідомість, право захист.

В сучасних умовах, коли працівникам міліції доводиться виконувати завдання щодо припинення правопорушень і боротьби із злочинністю, долаючи активний, а порою зухвалий і організований опір з боку злочинців, назріла гостра необхідність у підвищенні ефективності підготовки персоналу міліції до дій в екстремальних ситуаціях, в першу чергу, вимагаючи правомірного застосування силового впливу, у тому числі вогнепальної зброї. Існуючі програми службової підготовки спрямовані на формування у працівників міліції навичок ведення рукопашного бою, застосування спецзасобів і зброї в різних умовах [1]. Вони дозволяють якісно підготувати міліціонера до дій в ситуаціях силового і вогневого зіткнення з правопорушником або злочинцем.

Актуальність проблеми, як розглядається у статті, пов'язана з тим, що для формування необхідного рівня готоаності працівників ОВС до дій в ситуаціях, де необхідний силовий вплив, потрібен тривалий час. Це зумовлено, по-перше, тим, що систематичність практичних занять за програмами фізичної, вогневої і тактико-спеціальної підготовки є недостатньою для швидкого і стійкого формування навичок та вмінь. По-друге, психологічні особливості працівників міліції під час

організації та проведення навчання, як правило, не враховуються. Це приводить, у свою чергу, до того, що окремі міліціонери, так і не оволодівши в достатній мірі необхідними навичками, зазнають труднощів у ситуаціях, коли необхідно рішуче діяти.

Проблеми психологічного забезпечення професійної і функціональної надійності працівників міліції в ситуаціях застосування ними сили, спецзасобів і вогнепальної зброї розглянуто в роботах О.М. Бандурки [2], О.В. Тимченко [3], В.О. Лефтерова [4], С.Ю. Лебедевої [5] та інш. Не дивлячись на це, питання вивчення психологічних якостей працівників, які застосовували фізичну силу, спеціальні засоби і табельну вогнепальну зброю, а також встановлення кореляції між певними психологічними якостями працівників міліції і успішністю застосування ними силового впливу залишається відкритим. Дана стаття присвячена розгляду саме цих питань і є черговим кроком у вивченні зазначеної науково-практичної проблеми.

Метою статті є визначення усередненого психологічного профілю працівників міліції з високою та низькою готовністю до правомірного застосування сил, спецзасобів і вогнепальної зброї на підставі проведеного психологічного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Нами було проведено дослідження психологічних профілів працівників міліції, що мають досвід застосування силового впливу на правопорушника, у тому числі таких, що застосовували і використовували вогнепальну зброю. Мета дослідження полягає у вивченні психологічних профілів працівників міліції, що застосовували у процесі професійної діяльності фізичну силу, спеціальні засоби і табельну вогнепальну зброю, а також у встановленні кореляції між певними психологічними якостями працівників міліції й успішністю застосування ними фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. Методи дослідження: інтерв'ювання працівників патрульно-постової і дорожньо-постової служб міліції, метод експертної оцінки, аналіз статистики застосування працівниками міліції сили, спецзасобів і зброї, методика дослідження особистості Р.Кеттелла (№ 187) [6, с.192].

В дослідженні взяли участь 65 працівників підрозділів ППСМ і ДПС управлінь МВС України в Донецькій і Луганській областях. Стаж служби в ОВС - від 3 до 23 років, 52 % досліджуваних мають вищу освіту. 14 осіб (21%) з числа тих, хто брали участь у дослідженні під час професійної діяльності правомірно застосовували і використовували табельну вогнепальну зброю, а також застосовували заходи фізичної дії і спеціальні засоби («Терен-4М», ПР-73, наручники). Застосовували заходи фізичного впливу і спецзасоби відносно правопорушників 39 (60%) учасників дослідження, а 12 (18%) учасників цієї групи застосовували у своїй практичній діяльності фізичну силу. Кількісні показники вживання сили – від «кілька разів» і «доводилося» до «не рахував» і «дуже часто», спеціальних засобів – від одного до двохсот разів.

Для побудови моделі профілю особистості працівника міліції, що володіє такими значеннями психічних якостей, які дозволяють прогнозувати високу успішність у вирішенні завдань, пов'язаних із застосуванням сили, спецзасобів і зброї, досліджувані були розділені на 3 групи. Перша група – працівники, які володіють високим рівнем психологічної готовності до правомірного застосування сили, спецзасобів і зброї, друга – з низьким рівнем. До третьої групи увійшли працівники, яких не було включено ні в одну з груп. Розділення досліджуваних на групи було проведено на підставі експертної оцінки, а також вивчення матеріалів службових розслідувань. Експертами виступили працівники міліції, що неодноразово брали участь в затриманнях осіб, які чинять активний опір, керівники відділень кримінального розшуку районних відділів і підрозділів ППСМ Донецького міського управління УМВС України в Донецькій області. З переліку психологічних якостей, необхідних для успішного правомірного вживання силової дії, у тому числі спецзасобів, зброї ними були визначені як найважливіші:

- здатність зібратися в небезпечній ситуації;
- емоційна стійкість;

- врівноваженість і самовладання;
- впевненість в собі;
- здатність передбачати розвиток конфліктної ситуації;
- уміння вирішувати конфліктні ситуації без застосування сили;
- рішучість;
- розвинені морально-етичні якості.

До першої групи увійшли 18 досліджуваних осіб (27,6 %), в другу – 20 (30,7 %), у третю – 27 (41,7 %) (табл. 1).

Як показали результати дослідження, працівникам міліції з високою психологічною готовністю до правомірного застосування заходів фізичного впливу, спецзасобів і вогнепальної зброї властиві високий ступінь емоційної стійкості, витриманість, тверезий погляд на речі, адекватні самооцінка і сприйняття дійсності. Вони володіють розвиненими комунікативними здібностями, достатньо легко встановлюють контакт з оточуючими, емоційно дисципліновані, націлені на дотримання моральних стандартів і правил. Окрім цього, їх відрізняють практичність, логічність, здатність в достатній мірі легко переживати життєві труднощі. Такі працівники схильні доводити справу до кінця, їм характерна наявність інтелектуальних інтересів.

Таблиця 1

Розділення досліджуваних працівників міліції на групи відповідно до рівня психологічної готовності до правомірного застосування сили і зброї

	Кількість досліджуваних працівників міліції	У процентному відношенні
1-а група (високі показники готовності до застосування сили і зброї)	18	27,6
2-а група (низькі показники готовності до застосування сили і зброї)	20	30,7

3-а група (середні показники готовності до застосування сили і зброї)	27	41,7
---	----	------

Працівникам міліції, що увійшли до другої групи, властиві підвищена тривожність, невисока емоційна стійкість, психологічна ригідність, замкнутість, похмурість, труднощі у встановленні контактів з оточуючими, нестійкість в інтересах. Вони схильні до песимізму, ускладнення дійсного положення справ, деякої незгоди із загальноприйнятими моральними нормами. З їх сторони можливі прояви неорганізованості, нетактовності, норовливості, недисциплінованості. Зазнають труднощі в ухваленні рішення через надлишок роздумів. Вище перелічені якості яскравіше виявляються в умовах психологічного стресу і, навпаки, за наявності сприятливих зовнішніх умов, можуть приймати соціально прийнятні форми. Враховуючи ці особливості, можна з великою часткою вірогідності прогнозувати або неправомірне застосування силових заходів і зброї цими працівниками міліції, або уникнення ними ситуацій, у яких необхідно рішуче застосувати силу для припинення злочину або правопорушення.

Результати дослідження психологічних профілів працівників міліції з різним ступенем готовності до застосування сили і зброї подані в табл. 2.

Таблиця 2

Результати дослідження психологічних профілів працівників міліції з різним ступенем готовності до застосування сили і зброї за методикою дослідження особистості Р. Кеттелла

№ з.п.	Досліджувані чинники	Середній профіль для 1-ої групи	Середній профіль для 2-ої групи
1.	«А»- ступінь вміння спілкуватися людини в групі	6,11	4,74
2.	«В»- рівень інтелекту	5,53	3,07
3.	«С»- емоційна стійкість, працездатність	8,35	5,89
4.	«Е»- конформність - домінантність	6,42	5,05

5.	«F»- стриманість - експресивність	5,57	4,97
6.	«G»- висока нормативність (високе супер-его) – схильність відчуттям (низьке супер-его)	7,84	5,18
7.	«H»- сміливість, заповзятливість – боязкість, соромливість	7,64	6,20
8.	«I»- суворість, реалістичність – пошук допомоги і симпатії	3,52	6,29
9.	«L»- підозрілість - довірливість	3,05	5, 14
10.	«M»- мрійливість - практичність	4,27	2,06
11.	«N»- дипломатичність - прямолінійність	5,32	7,17
12.	«O»- самовпевненість – непевненість в собі	3,92	5.71
13.	«Q1»- консерватизм - радикалізм	5,53	2,87
14.	«Q2»- самодостатність – залежність від групи	5,28	1,15
15.	«Q3»- висока зарозумілість – низька зарозумілість	7,82	6, 79
16.	«Q4»- зібраність - розслаблення	5,34	1,22

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що рівень психологічної готовності до застосування сили, спецзасобів і вогнепальної зброї обумовлюється наявністю у працівника міліції набору певних психічних якостей, що дозволяють забезпечити надійність виконання ним складних службово-бойових завдань. Одержавши усереднений психологічний профіль працівника міліції, що володіє високим показником надійності в у ситуаціях, пов'язаних з необхідністю застосування сили, спецзасобів і зброї, можна використовувати його як орієнтир для відбору співробітників груп затримання, спецпідрозділів міліції тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ МВС України від 25.11.2003 р. № 1444 «Про організацію професійної підготовки рядового і начальницького складу ОВС України».

2. Бандурка О.М. та інш. Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ України: Науково-практич. посібник.- Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005.- 319 с.

3. Тимченко О.В. Застосування прийомів моделювання психологічних чинників ризиконебезпечних ситуацій оперативно-службової діяльності у ході професійно-психологічної підготовки персоналу ОВС. Право і безпека. Науковий журнал. Харків - 2005. – Т.4. - №3. С. 7- 9.

4. Лефтеров В.О., Тимченко О.В. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ: Монографія. – Донецьк: ДІВС МВС України, 2002.

5. Лебедева С.Ю. Психологічне забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.09 / НУВС МВС України.- Х., 2005.- 23 с.

6. Райгородский Д.Я.(редактор-составитель). Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2003 – 672 с.

7. Ежова Н.Н. Рабочая книга практического психолога / Изд. 3-е.- Ростов н /Д: Феникс, 2005.- 315 с.: ил.- (Психологический практикум).